

HENRIK MEINANDER

Historiantutkimusta Suomessa ruotsiksi

Professori Henrik Meinanderin mielestä Suomen ruotsinkielisen historiantutkimuksen tulevaisuus näyttää monella tavalla valoislalta. Yhteydet suomenkieliseen ja Ruotsin tiedeyhteisöihin ovat läheiset ja mutkattomat sekä rahoitustilanne on vähintäänkin tyydyttävä. Suomenruotsalaisen kulttuurin perusongelmana pysynevät kuitenkin pienet kuviot ja kilpailun puute.

■ Millainen on suomenruotsalaisen historiatieteen nykytila ja tulevaisuus? Voidaan-ko kysymykseen edes vastata? Kyllä, jos kysymys koskee tutkimusta, opetusta ja julkista keskustelua, mikä tapahtuu Suomen ruotsinkielisessä tiedeyhteisössä. Vastaaminen on jo vaikeampaa, jos tarkoitamme sillä jotakin kielivähemmistön piirissä esiintyvää historiankäsitystä ja keskustelukulttuuria, joka eroaisi merkittävästi suomenkielisistä historiantieteen virtauksista.

Max Engmanin mukaan näkemys- ja painotuserot kotimaisen ammattikunnan sisällä 1990-luvun alussa eivät enää merkittävästi seuranneet kielirajoja.¹ Suomalaiskansallisen paradigman jouduttua taka-alalle tutkijat olivat kielitaustastaan riippumatta hakeutuneet samasta aiheesta tai näkökulmasta kiinnostuneiden kollegojensa projekteihin ja julkaisuhankkeisiin. Todisteena tästä Engman piti muun muassa suomenkielisten tutkijoiden merkittävää panosta *Historisk Tidsskrift för Finlandin* palstoilla 1980-luvulla. Hieman empien Engman kuitenkin myönsi, että erojakin oli. Suomenruotsalaisilla oli ymmärrettävistä syistä usein paremmat yhteydet Ruotsiin. Keski- ja sosiaalhistoriaan keskittyneet suomenruotsalaiset tutkijat eivät olleet kovin aktiivisia modernin poliittisen historian tutkimuksessa. Ja ennen kaikkea, he eivät sisäistäneet kuvitelmaa siitä, että Suomen historialla olisi tietty suunta.

Missä määrin Engmanin luonnehdinta heijasti kolmentoista vuoden takaisia näkemyksiä ja miltä tilanne näyttää tänään? On ilmeistä, että monet hänen kuvaamistaan integroivista trendeistä ovat jatkuneet ja tehneet tutkijan kielitaustan vain yhdeksi tekijäksi toisten joukossa. Tämä näkyy ehkä parhaiten siitä, millä foorumeilla ja keiden seurassa ruotsinkielisiksi luokiteltavat eturivin tutkijat ovat julkaisseet tutkimuksensa ja esittäneet tulkintojaan. Esimerkiksi Matti Klingelle kieliraja on jo ohjelmallisesti konventio, joka pitää kyseenalaistaa. Hänen tuotteliasta ja monipuolista tieteellistä toimintaa 1990-luvulla on turha yrittää paikallistaa kielellisesti. Ensinnäkin hän kirjoitti ja kirjoittaa koko ajan molemmilla kielillä, toiseksi hän professorina opetti ja ohjasi ruotsiksi mutta julkisuudessa miellettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä, ja kolmanneksi merkittävä osa hänen kirjallisuutta tuotannostaan ilmestyi rinnakkain molemmilla – jossain tapauksissa useammilla – kielillä samanaikaisesti.

Sama pätee, tosin suppeammin, Max Engmanin ja Rainer Knapaksen, ruotsinkielisen historiantutkimuksen harmaan emi-nenssin, tieteellisessä toiminnassa. Heidän virkavelvollisuutensa ja luottamustehtävänsä ovat olleet pääosin ruotsinkielisellä puolella, mutta tärkeimmät tutkimustuloksensa he ovat julkaisseet suomen kielellä. Oman ryhmänsä muodostavat Kari Tarkiainen, Henrik Lilius, Eljas Orrman ja Torsten Edgren, joiden virat ovat olleet suomenkielisiä, mutta joilla on ruotsinkielinen tausta ja kirjallinen tuotanto on osaltaan julkaistu ruotsiksi. Jos haluamme jatkaa ”hankalaa” listaamme, oman erityispaikkansa siinä saa Bo Lönnqvist. Hänen virkansa on suomenkielisen kulttuurin sydämessä Jyväskylän yliopistossa, mutta hänen laaja tuotantonsa on julkaistu pääosin ruotsiksi. Ja yksi hänen erikoisaloistaan on nimenomaan suomenruotsalainen kulttuuri!

1. Max Engman, ”Valtakunnallinen, suomalainen vai suomenruotsalainen näkökulma? Ruotsinkielisestä historiantutkimuksesta Suomessa”, teoksessa Pekka Ahtiainen et al (toim.) *Historia nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historiantutkimuksesta*, Helsinki 1990, 39–63.

Kielirajan häilyvyys korostuu hieman toisella tavalla 1990-luvulla väitelleiden tohtoreiden kohdalla. Heistä monet ovat vielä vailla pysyvää paikkaa tiedeyhteisössä, jossa paikkoja on vähemmän kuin tarvitsijoita. Monessa tapauksessa tutkija on julkaissut väitöskirjansa englanniksi tai saksaksi ja saanut paljon enemmän huomiota suomenkielisten kollegojen keskuudessa tai ulkomailla kuin omassa kieliryhmässä, mikä tietenkin johtuu jo siitä, ettei alan asiantuntijoita ole ruotsinkielisten joukossa. Näissä tapauksissa näkyy selkeästi, miten tiedeyhteisön kärki kansainvälistyy myös historia-tutkimuksen alalla. Ruotsi ja suomi ovat edelleen läheisimmät kielet niin yksityiselämässä, paikallisessa kanssakäymisessä yliopistoissa kuin kansansivistystyössä. Oman tiedealan ydinkysymyksissä taas jylläävät jo vahvasti englanninkieliset käsitteet ja diskurssit.

Instutionaalinen eheys

Jos valitsemme institutionaalisen näkökulman suomenruotsalaiseen historiatutkimukseen, eteemme avautuu edellistä eheämpi kuva nykytilanteesta ja tulevaisuudesta. Suomessa on kolme ruotsinkielistä historian oppituliota – kaksi Åbo Akademiassa ja yksi Helsingin yliopistossa. Åbo Akademin humanistisella laitoksella on professuurit mukaan lukien neljä historian virkaa, kun taas Helsingissä on vastaavasti kolmehenkkinen vakinainen miehitys. Helsingissä professori työskentelee yliopiston humanistisen tiedekunnan Historian laitoksella, jossa on kuusi suomenkielistä professorin virkaa.

Åbo Akademin professorikaksikko Max Engman (s. 1945) ja Nils Erik Villstrand (s. 1951) ovat vakiintuneen suomalaisen mallin mukaisesti yleisen historian ja Pohjoismaisen historian oppitulioiden haltijoita. Tätä jakoa noudatetaan heidän alaiustensa kohdalla. Helsingin yliopistossa professori Henrik Meinanderin (s. 1960) ja yliopistolehtori Björn Forsénin (s. 1963) virat ei ole mitenkään alueellisesti määritelty, mutta käytännössä molempien tutkijanprofiili sanelee työnjaon samaan tapaan kuin Turussa. Molemmista opetusyksikössä opiskelijoiden vuosittainen sisäänotto on tusinan

tienoilla, mutta maistereita valmistuu Åbo Akademiassa jonkin verran enemmän kuin Helsingissä. Toisaalta jatko-koulutuksessa Åbo Akademi häviää Helsingin yliopiston ruotsinkieliselle historian laitokselle, jossa 1990-luvun puolivälistä lähtien on väitellyt keskimäärin kaksi tohtoria vuodessa.

On syytä painottaa, että Helsingin yliopiston ruotsinkielisen historian piirissä pidetään tärkeänä institutionaalista yhteenkuuluvuutta suomenkielisten oppitulioiden haltijoiden kanssa. Kyse ei ole vain ammatillisten siteiden vaalimisesta, jonka merkitys sinänsä on suuri. Kyse on myös jokapäiväisestä tieteellisestä vuorovaikutuksesta niin opetuksen kehittämisessä kuin yhteisissä seminaareissa ja kahdenkeskisissä pohdintoissa. Ruotsinkielisen opetuksen erityistarpeita otetaan huomioon tietoisesti ja pyrkimyksenä on myös saada suomenkielisiä opiskelijoita käymään vilkkaammin ruotsinkielisillä luennoilla ja seminaareissa. Tosiasia nimittäin on, että toinen kotimainen alkaa olla enemmänkin toinen ulkomaalainen opiskelijoiden keskuudessa.

Turun ja Helsingin historyayhteisöjen ympärille kietoutuu monta muuta eri tavalla historian tutkimusta edistävää ruotsinkielistä instituutiota ja niiden välisiä verkostoja. Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan poikkitieteellisen Renvall-instituutin yhteydessä toimii dosentti Henrik Steniuksen johtama Pohjoismaainen tutkimuskeskus, jossa kommunikaatio jo aihepiiristä johtuen tapahtuu pääosin ruotsilla ja muilla skandinaavisilla kielillä. Helsingissä toimii myös Historiska föreningen, joka julkaisee *Historisk Tidskrift för Finlandia*, ja Svenska litteratursällskapet för Finland, jonka tutkimustoiminta ja -rahoitus ovat laajentuneet merkittävästi viimeisten viiden vuoden aikana. Turussa tärkein sidosryhmä on Historiska Samfundet.

Mainitut instituutiot täydentävät toinen toisiaan monella tasolla. *Historisk Tidskrift för Finlandin* toimittaja on Renvall-instituutin yliopistolehtori ja Helsingin yliopiston historian laitoksen dosentti Lars-Folke Landgren. Merkittävä osa aikakauslehden kustannuksista katetaan Suomen Akatemian ja litteratursällskapetin taloudellisella tuella.

Litteratursällskapetilla on erillinen historia-tieteen toimikunta, joka edellä mainittujen historiallisten seurojen tapaan järjestää omia seminaareja. Toimikunta jakaa myös jonkin verran apurahoja, joilla kustannetaan muun muassa väitöskirjatutkimusta.

Ruotsinkielinen tiedeyhteisö verkostoi- neen hyödyttää monella tapaa suomalaisia ja muunmaalaisia. Laajimmin tarkasteltuna hyötyjiä pitäisi olla koko suomalainen yhteiskunta ja ruotsinkieltä taitava tiedeyhteisö Pohjois-Euroopassa. Muita edunsaajia – jos sellaisia nyt yleensä pitää ajaa takaa – on maamme ruotsinkielinen julkisuus, siis koululaitos, media ja kansalaisyhteiskunta. Näiden kaikkien etu on, että yliopistoissa koulutetaan opettajia, toimittajia, tutkijoita ja virkamiehiä, jotka pystyvät ja haluavat kommunikoida ruotsiksi asiasta kuin asiasta. Kolmas verkostoista hyötyvä ryhmä on tietenkin itse ruotsinkielinen historian tutkijakunta, jolle 1990-luku ja uuden vuosituhannen alku on ollut sekä tutkimuksen että julkaisutoiminnan kannalta suuren sadonkorjuun aikaa. Koskaan aikaisemmin ei ole yhtä monta ruotsinkielistä historian väitöskirjaa hyväksytty kuin viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana. Ja koskaan aikaisemmin ei ole yhtä monta ruotsinkielistä tutkimushanketta ollut samanaikaisesti käynnissä kuin vuosina 1998–2002.

Kriittistä perustutkimusta

Vuosina 1998–99 valmistui Rainer Knapaksen ja Claes Zilliacuksen toimittama kaksinainen suurteos *Finlands svenska litteraturhistoria*, jonka kirjoittamiseen osallistui useimmat maamme nuoremman polven ruotsinkielisistä kulttuurihistorioitsijoista ja kirjallisuustieteilijöistä. Teoksen julkaisemisesta vastasi, kuten niin monen muunkin ruotsinkielisen historiakirjan kohdalla, Svenska litteratursällskapet. Uutta oli, että toisena kustantajana toimi laatukirjoillaan tunnettu tukholmalainen Förlaget Atlantis, jonka kirjailijakaartiin kuuluvat muiden muassa tunnetut Peter Englund ja Stig Ramel. Hyväksi havaittu yhteistyö avasi tien muillekin yhteisille kirjahankkeille, ja lopulta siihen, että Svenska litteratursällskapet osti kolmen suomenruotsalaisen ja Vilho

Helanderin säätiön kanssa syksyllä 2001 Atlantiksen osake-enemmistön. Sijoituksen taustalla olivat lähinnä kulttuuripoliittiset syyt, mutta myös ajatus litteratursällskapetin oman kustannustoiminnan kehittämisestä yhteistyössä Atlantiksen kanssa.

Suomen Akatemian ja Riksbankens Jubileumsfondin pääosin rahoittamassa suuressa tutkimusohjelmassa *Svenskt i Finland: Finskt i Sverige – Kabden puolen Pohjanlahtea* (1999–2002) oli kaksi suomalais-ruotsalaista tutkimusprojektia, joissa oli monta suomenruotsalaista historian tutkijaa mukana. Ohjelman koordinaattorina toimi Nils Erik Villstrand.

Villstrand vetää myös vuonna 2002 alkannutta ja Svenska kulturfondenin rahoittamaa laajaa tutkimushanketta *Svenskt i Finland – en lång historia*, joka tähtää neljäniteisen yleisteoksen julkaisemiseen vuosina 2007–10. Villstrand vastaa yleisteoksen toisesta osasta, joka käsittelee lähinnä 1600- ja 1700-lukua, muut osat ovat Kari Tarkiaisen, Max Engmanin ja Henrik Meinanderin harteilla. Huomattava osa projektin varoista suunnataan perustutkimukseen, väitöskirjoihin ja laajempiin artikkeleihin, joiden tutkimustuloksia hyödynnetään teoksessa. Samalla projekti kytkee konkreettisella tavalla yhteen maamme kaksi ruotsinkielistä yliopistoyhteisöä.

Mainittu yleisteos ei tule olemaan kansallismielinen kertomus suomenruotsalaisuudesta hamasta menneisyydestä nykypäiviin saakka, sillä sellainenhan olisi yhtä anakronistinen kuin vastaava kertomus suomalaisuudesta. Tavoitteena on pikemminkin kuvata ja selittää maamme ruotsalaisuuden eri ilmenemismuotoja ja suhteuttaa niitä maamme yleisteen kehitykseen.

Muista suurista tutkimus- ja kirjahankkeista mainittakoon suomenkielisen *Kansallisbiografian* kääntäminen ruotsiksi. Tavoitteena on kääntää noin neljäsosa teossarjan 6 000 elämäkerrasta ja tarpeen mukaan tilata uusia elämäkertoja. Toimitustyötä johtaa Snellmanin koottujen teoksen toimittamiseen aikoinaan keskeisesti osallistunut dosentti Henrik Knif, jolle on järjestetty oma toimitus avustajineen Svenska litteratursällskapetin tiloissa. Työ on tarkoitettu saada

päätökseen vuosina 2006–07. Rahoittajia ovat opetusministeriö, Svenska kulturfonden ja Svenska litteratursällskapet, jonka vastuulle on langennut myös neliosaseksi suunnitellun hakuteoksen julkaiseminen.

Svenska litteratursällskapetilla on keskeinen rooli monessa nykyisessä ja lähitulevaisuuden suuressa ruotsinkielisessä historian tutkimus- ja kirjahankkeessa. Taloudellisesti tämän on mahdollistanut litteratursällskapetin pääomien vuosien 1996–2002 merkittävä tuotto, jota pörssikurssien laskuista huolimatta voidaan hyödyntää tulevina vuosina. Tutkimus- ja kirjahankkeet ovat olleet litteratursällskapetin nopeimmin kasvava toiminta-alue viime vuosina, ja sen hallituksessa vallitsee laaja yksimielisyys siitä, että näin on oltava myös tulevaisuudessa. Varoja on käytetty myös ongelmakeskeiseen perustutkimukseen, joka hyödyntää sekä suuria kirjahankkeita ja ruotsinkielellä tapahtuvaa historian tutkimusta maassamme.

Litteratursällskapet on 70 toimitusvuoden jälkeen vihdoin saamassa päätökseen J. L. Runebergin koottujen teoksien kriittisen edition julkaiseminen. Urakan loppuvaiheessa työhön on osallistunut joukko kirjallisuushistorian tutkijoita, joista monella on vielä monta tuotteliasta vuotta edessään.

Suomen Tiedeseura ja litteratursällskapet suunnittelevat parasta aikaa vastaavaa teosarja Zachris Topeliuksen tuotannosta, joka toteutuessaan antaa töitä useille tutkijoille. Kysehän on historiatieteen perustaitojen ylläpitämisestä, kuten vanhojen käsialojen ja kieli-ilmaisujen hallinnasta, tekstien muokkaamisesta ja tulkinnasta, ja tietenkin myös oman kirjallisen ilmaisun jatkuva kehittämisestä. Laajat kirjahankkeet ovat tästä syystä erityisen tärkeitä nuoremmille ruotsinkielisen historioitsijoille, joille muutoin avautuu vain harvaksen mahdollisuuksia harjaannuttaa näin monipuolisesti tieteellistä ammattitaitoaan.

Tulevaisuus näyttää näin ollen monella tavalla valoisalta Suomen ruotsinkieliselle historian tutkimukselle. Yhteydet suomenkieliseen ja Ruotsin tiedeyhteisöihin ovat läheiset ja mutkattomat, rahoitustilanne on vähintäänkin tyydyttävä, ja tästä syystä tutkijakapasiteettia näyttää kaikesta huolimatta riittävän myös jatkossa. Sanon ”kaikesta huolimatta”, sillä yleisesti ottaen suomenruotsalaisen kulttuurin perusongelmana tulevat pysymään pienet kuviot ja kilpailun puute, jotten sanoisi eräänlainen vaaniva kylähulluus. ■